

ZAMONAVIY ISLOMSHUNOSLIK VA UNING AHAMIYATI

Choriyeva Dilnura

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti
Samarqand filiali Kompyuter injineri fakulteti DI24-07 guruhi 1-bosqich talabasi.

Elektron pochta: dchoriyeva00@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15379557>

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy islomshunoslikning mazmuni, metodologiyasi va ilmiy ahamiyati tahlil qilinadi. Islom dini va uning ijtimoiy hayotdagi o'rni zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida o'rganilib, islomshunoslik fanining bugungi davrda tutgan o'rni, uni o'rganishning dolzarbligi va xalqaro miqyosdagi ilmiy tadqiqotlar bilan uyg'unligi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy islomshunoslikning madaniy, siyosiy va ijtimoiy barqarorlikka qo'shayotgan hissassi yoritiladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy islomshunoslik, ilmiy yondashuv, islom dini, madaniyat, jamiyat, ijtimoiy barqarorlik, metodologiya, dolzarblik.

THE IMPORTANCE OF CONTEMPORARY ISLAMIC STUDIES

Abstract. This article analyzes the essence, methodology, and scientific significance of contemporary Islamic studies. It explores the role of Islam in social life based on modern academic approaches and examines the relevance of Islamic studies today, as well as its connection with international scholarly research. The paper also highlights the contribution of modern Islamic studies to cultural, political, and social stability.

Keywords: contemporary Islamic studies, scientific approach, Islam, culture, society, social stability, methodology, relevance.

АКТУАЛЬНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО ИСЛАМОВЕДЕНИЯ

Аннотация. В данной статье анализируются сущность, методология и научная значимость современного исламоведения. Исследуется роль ислама в общественной жизни на основе современных научных подходов, рассматривается актуальность исламоведения в наши дни и его связь с международными научными исследованиями. Также освещается вклад современного исламоведения в культурную, политическую и социальную стабильность.

Ключевые слова: Современное исламоведение, научный подход, ислам, культура, общество, социальная стабильность, методология, актуальность.

Kirish: Bugungi globallashuv jarayonida dinning, xususan, islom dinining jamiyat hayotidagi o'rni va roli tobora ortib bormoqda. Islom nafaqat diniy e'tiqod tizimi, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotning muhim omili sifatida ham o'rganilmoqda. Shu munosabat bilan islomshunoslik fani dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy islomshunoslik — bu faqat diniy bilimlarni emas, balki tarixiy, falsafiy, madaniy, sotsiologik va siyosiy jihatlarini ham qamrab olgan ko'p qirrali ilmiy yo'nalishdir. U islom dini asoslarini chuqur o'rganish, uning rivojlanish bosqichlari, hozirgi davrdagi ta'siri va roli haqida tizimli bilimlar beradi. Xususan, ekstremizm va radikalizm xavfi ortib borayotgan bir paytda, islomning asl mohiyatini to'g'ri tushuntirish va ilmiy asosda tadqiq qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, zamonaviy islomshunoslik xalqaro ilmiy hamkorlik, dinlararo muloqot, tolerantlikni rivojlantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita sifatida maydonga chiqmoqda.

Ushbu maqolada zamonaviy islomshunoslikning mazmun-mohiyati, uni o'rganish zarurati hamda bugungi jamiyat uchun qanday ahamiyatga ega ekani yoritib beriladi

Asosiy qism:

Islomshunoslik – bu Islom dini, uning tarixi, aqidaviy va fiqhiy yo'nalishlari, axloqiy, madaniy, siyosiy va ijtimoiy tamoyillari haqida ilmiy asoslangan o'rganishdir. Islomshunoslik qadimdan mavjud bo'lib, ilk davrlardan oq musulmon olimlar Qur'on, hadis, fiqh, tafsir, kalom, tasavvuf kabi fanlar asosida dini bilimlarni chuqur o'rganganlar. Biroq zamonaviy islomshunoslik bu sohani yanada kengroq va chuqurroq yondashuv bilan tadqiq etishni, uni bugungi kun talablariga muvofiq tarzda izohlashni nazarda tutadi. Islomshunoslik nafaqat diniy doiralarda, balki dunyoviy ilmiy muhitda ham dolzarb mavzuga aylangan. Bugungi kunda ko'plab xalqaro universitetlar, ilmiy markazlar va tadqiqot institutlari islomshunoslik sohasida faoliyat yuritmoqda. Ular diniy manbalarni nafaqat islomiy nuqtai nazardan, balki tarixiy, falsafiy, antropologik va sotsiologik yondashuvlar orqali ham o'rganishmoqda. Bu, bir tomondan, islom dini haqidagi stereotip va noto'g'ri tasavvurlarni rad etsa, ikkinchi tomondan, turli millat va e'tiqod vakillari o'rtasida diniy bag'rikenglikni rivojlantiradi. Islomshunoslik Islom dini va u bilan bog'liq bo'lgan barcha jihatlarini tizimli, ilmiy yondashuv asosida o'rganadigan fandır. Bu atama asosan akademik muhitda keng qo'llaniladi va unda nafaqat musulmon olimlar, balki boshqa din vakillari ham islomni o'rganishda faol qatnashadilar. Islomshunoslik sohasida diniy manbalar (Qur'on, hadis), tarix, falsafa, fiqh, tafsir, kalom, tilshunoslik, sosiologiya, antropologiya, siyosatshunoslik va boshqa ko'plab fanlar kesishadi.

Islomshunoslik ilk bor musulmon olimlarning Qur'on tafsiri, hadis to'plamlari, fiqhiy masalalarni o'rganish orqali shakllangan. Bu davrda diniy bilimlar asosan diniy amaliyotga, ibodatlariga, shariatga, axloqiy fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan edi. Ilk islomiy maktablar (masalan, Basra, Kufa, Bag'dod, Buxoro va Samarqand maktablari)da hadis, tafsir, fiqh, kalom, lug'at va til ilmlari rivojlandi. IX–XII asrlar oralig'i islomshunoslik tarixining **“Oltin davri”** deb ataladi. Bu davrda Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Abu Hanifa, Imom G'azzoliy, Al-Farobiy, Ibn Sino, Al-Beruniy kabi buyuk allomalar nafaqat diniy fanlarni, balki tabiiy-ilmiy fanlarni ham chuqur o'rganib, ularni islom tafakkuri bilan uyg'unlashtirdilar. Islomshunoslik ana shu muqaddas davrda keng qamrovli, mukammal bir ilmiy tizimga aylandi.

Islomshunoslik tarixida yana bir muhim bosqich – G'arb olimlarining islomga qiziqishi bilan bog'liq. Yevropa olimlari islom dinini o'rganishga XII asrdan boshlab kirishgan. Bu davrda ular ko'proq islomni tanqidiy yoki apologetik yondashuvda o'rganganlar. IX–XX asrlarda esa, mustamlakachilik siyosati doirasida islomshunoslik G'arbda siyosiy manfaatlarga xizmat qiluvchi vositaga aylangan. Shunga qaramay, bu davrda ham ko'plab fundamental tadqiqotlar amalga oshirildi.

Sovet davrida O'zbekistonda diniy fanlarning rivojlanishi cheklangan bo'lsa-da, mustaqillikdan keyin islomshunoslik yangi bosqichga ko'tarildi. O'zbekiston hukumati diniy-ma'rifiy sohalarga alohida e'tibor qaratib, bu borada ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar, qo'lyozmalarni o'rganish institutlarini tashkil etdi. Bugungi kunda esa bu soha zamonaviy fanlar bilan integratsiyalashmoqda.

Zamonaviy islomshunoslik – bu islom dini va u bilan bog'liq ijtimoiy-madaniy jarayonlarni zamonaviy ilmiy metodologiya asosida, keng qamrovli yondashuvlar bilan o'rganishga qaratilgan ilmiy yo'nalishdir. Ushbu sohaning alohida ilmiy fan sifatida shakllanishi va rivojlanishiga tarixiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy omillar ta'sir ko'rsatgan.

Bugungi globallashuv, madaniyatlarning aralashuvi, g'oyaviy kurashlar kuchaygan davrda zamonaviy islomshunoslikning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki Islom dini nafaqat ibodatlar majmuasi, balki jamiyat hayotining har bir sohasini qamrab oluvchi mukammal tizimdir. Uni chuqur tushunmay turib, musulmon shaxsni to'g'ri tarbiyalash, sog'lom jamiyatni barpo etish, diniy bag'rikenglik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash mushkul bo'ladi.

Zamonaviy islomshunoslik, avvalo, diniy bilimlarni ilmiy usulda o'rganishni taqozo etadi.

Bu, bir tomondan, diniy manbalarni asl holatda tushunish, boshqa tomondan esa, ularni zamonaviy ijtimoiy muammolar bilan bog'lab tahlil qilish imkonini beradi. Misol uchun, Qur'on oyatlaridagi ijtimoiy adolat, erkak va ayol tengligi, mehnat, halollik, boshqaruv va rahbarlik haqidagi tamoyillar bugungi zamonaviy jamiyat ehtiyojlari bilan muvofiqlashtirilgan holda sharhlanishi kerak. Bu esa, diniy bilimlar orqali jamiyatga foyda keltirish imkonini yaratadi.

Zamonaviy islomshunoslikning muhim jihatlaridan biri bu – **ekstremizm** va **radikalizmga** qarshi kurashda tutgan o'rnidir. So'nggi yillarda ayrim terroristik guruhlar Islom nomidan suiiste'mol qilib, dinni noto'g'ri talqin qilmoqda. Bunday holatlarda zamonaviy islomshunos olimlarning vazifasi dinning asl insonparvarlik mohiyatini ochib berish, Qur'on va Sunnatdagi tinchlik, kechirimlilik, bag'rikenglik kabi tamoyillarni to'g'ri talqin qilishdan iborat.

Bu orqali yoshlar ongida sog'lom diniy dunyoqarash shakllanadi va ularni salbiy g'oyalardan asrash mumkin bo'ladi. Yana bir jihat shuki, zamonaviy islomshunoslik boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda rivojlanmoqda. Masalan, din va psixologiya, din va siyosat, din va iqtisod, din va ekologiya kabi yo'nalishlar paydo bo'lgan. Bu holat diniy bilimlarning hayotning har bir jabhasiga ta'sirini ilmiy asosda tushuntirishga xizmat qilmoqda. Islomdagi mehnat etikasi, iqtisodiy adolat, atrof-muhitni asrashga oid g'oyalar zamonaviy dunyo muammolarini hal etishda katta rol o'ynaydi.

Zamonaviy islomshunoslik O'zbekiston kabi musulmon mamlakatlar uchun ayniqsa dolzarbdir. Chunki mustaqillikdan so'ng, diniy merosni tiklash, tarixiy obidalarni restavratsiya qilish, buyuk islom olimlari – **Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Abduxoliq G'ijduvoniylarning** ilmiy faoliyatini o'rganish bo'yicha katta ishlar amalga oshirildi.

Shu bilan birga, diniy-ma'rifiy yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari – Islom sivilizatsiyasi markazi, Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, Imom Termiziy nomidagi ilmiy markazlar faoliyat yuritmoqda. Bu markazlar zamonaviy islomshunoslikni rivojlantirish, yoshlarni chuqur diniy bilim bilan qurollantirish, dinni noto'g'ri talqin qilishga qarshi turish borasida muhim rol o'ynamoqda.

Zamonaviy islomshunoslikning asosiy vazifalaridan biri – yosh avlodda diniy savodxonlikni oshirish, ularni ilmga asoslangan, tanqidiy tafakkurga ega shaxslar etib tarbiyalashdir. Bugungi kunda internet orqali diniy ma'lumot olish imkoniyatlari ko'paydi, biroq bu ma'lumotlar orasida noto'g'rilari ham talaygina. Shu bois, zamonaviy islomshunoslik bu ma'lumotlarni tahlil qilish, ularning ishonchliligini tekshirish va yoshlarni to'g'ri manbaga yo'naltirish vazifasini bajaradi.

Shunday qilib, islomshunoslik fani tarixiy taraqqiyot jarayonida faqatgina diniy ma'lumotlarni o'rganish bilan cheklanib qolmay, balki insoniyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan ko'p qirrali ilmiy yo'nalishga aylangan. Zamonaviy islomshunoslik esa, bu ilmni XXI asr talablariga moslashtirish, uni hozirgi global muammolar bilan bog'lab tushuntirish, diniy ma'rifatni ijtimoiy rivojlanish vositasiga aylantirishga qaratilgan.

Zamonaviy islomshunoslikning bugungi kundagi ta'siri**• Modernizatsiya jarayonlari va globallashuv:**

XX–XXI asrlar dunyo tarixida modernizatsiya, ya'ni jamiyatlarning sanoatlashuvi, urbanizatsiya, texnologik taraqqiyot, demokratiya va inson huquqlari kabi tushunchalarning kuchayishi bilan ajralib turadi. Bu jarayonlar islom dunyosiga ham bevosita ta'sir qildi.

Musulmon jamiyatlari o'z diniy qadriyatlarini zamonaviy dunyo talablari bilan muvofiqlashtirish zaruratini his eta boshladi. Shu bilan birga, globallashuv natijasida islom dini keng miqyosda tarqala boshladi va g'arb jamiyatlarining ham e'tibor markaziga aylandi. Ana shu jarayonlar zamonaviy islomshunoslikning shakllanishiga zamin yaratdi.

• Ijtimoiy va siyosiy ziddiyatlar, radikalizm xavfi:

So'nggi o'n yilliklarda dunyo bo'ylab turli ekstremistik va terroristik guruhlarining diniy shiorlar ostida harakat qilgani islom diniga nisbatan noto'g'ri tushunchalar paydo bo'lishiga olib keldi. Bunday holatlarda dinning asl mohiyatini ochib beruvchi, uni ilmiy asosda tushuntiruvchi islomshunoslarga ehtiyoj ortdi. Shu bois, zamonaviy islomshunoslik ekstremizmga qarshi kurashning ilmiy va ma'naviy asosi sifatida shakllandi.

• Diniy savodsizlik va noto'g'ri talqinlarga qarshi ehtiyoj:

Ko'pgina hududlarda islom dini yuzaki tushunilmoqda yoki asrlar davomida shakllangan mazhabiy, madaniy qadriyatlar o'z mohiyatidan yiroqlashmoqda. Bu esa dinning noto'g'ri talqin qilinishiga sabab bo'layapti. Zamonaviy islomshunoslik bu muammoga qarshi aniq ilmiy asoslar bilan, tanqidiy fikrlash orqali yondashadi. U diniy matnlarni kontekstda tushunishga, tarixiy sharoitlar bilan bog'lab sharhlashga intiladi.

• Ilmiy yondashuv va fanlararo integratsiya ehtiyoji:

Zamonaviy davrda hech bir soha yakkalanib rivojlana olmaydi. Shu bois, islomshunoslik ham sotsiologiya, tarix, siyosatshunoslik, antropologiya, madaniyatshunoslik kabi fanlar bilan integratsiyalashib bormoqda. Masalan, islomshunos olimlar endilikda nafaqat Qur'on tafsirini, balki uni jamiyatda qanday qabul qilinayotganini, odamlar ongiga qanday ta'sir ko'rsatayotganini ham o'rganadilar. Bu ilmiy-analitik yondashuv zamonaviy islomshunoslikni klassik diniy ilmdan farq qiluvchi asosiy xususiyatlardan biridir.

• Islomshunoslikni ilmiy institutlashtirish zarurati:

Bugungi kunda ko'plab oliy ta'lim muassasalari va ilmiy markazlar islomshunoslik yo'nalishini mustaqil fan sifatida o'qitmoqda va tadqiqotlar olib bormoqda. Misol uchun, O'zbekistonda Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi, Toshkent islom instituti, Imom Termiziy ilmiy markazi singari muassasalar faoliyati zamonaviy islomshunoslikni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, xalqaro miqyosda ham bu soha mustahkamlanmoqda: Misr (Al-Azhar), Turkiya (Anqara va Istanbul universitetlari), Saudiya Arabistoni, Eron, Hindiston va G'arb davlatlarida ham zamonaviy islomshunoslik bo'yicha akademik izlanishlar olib borilmoqda.

• Axborot texnologiyalarining rivoji:

Axborot va kommunikatsiya vositalarining keskin rivojlanishi natijasida diniy ma'lumotlar ommaga tez va keng yetib bormoqda. Internet tarmog'ida har xil diniy bloglar, ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lgan diniy sahifalar, YouTube platformasidagi darslar islomshunoslik sohasining yangi shakllarini shakllantirmoqda. Biroq bu axborotlarning sifati har doim ham yuqori emas. Shu bois, zamonaviy islomshunoslik nafaqat an'anaviy ta'lim tizimida, balki internet makonida ham faoliyat olib borishi zarur bo'lmoqda.

• Islomshunoslikning inson huquqlari, gender masalalari bilan bog'liqligi:

Zamonaviy islomshunoslik inson huquqlari, gender tengligi, diniy erkinlik kabi global masalalar bilan bevosita bog'lanmoqda. Ayollarning jamiyatdagi o'rni, diniy ozchiliklarning huquqlari, adolatli boshqaruv masalalari bo'yicha Qur'on va hadis manbalariga asoslangan zamonaviy talqinlar ishlab chiqilmoqda. Bu esa, islomshunoslikni jamiyatdagi muhim ijtimoiy va siyosiy munozaralarning bir qismiga aylantiradi.

Zamonaviy islomshunoslikning eng muhim xususiyatlaridan biri bu uning ilmiy metodologiyaga asoslanganligidir. Bu sohada olib borilayotgan tadqiqotlar faqatgina diniy dalillarga emas, balki tarixiy kontekst, madaniy tafovutlar, til o'zgarishlari va ijtimoiy ehtiyojlarni ham inobatga oladi. An'anaviy diniy ta'limdan farqli o'laroq, zamonaviy islomshunoslik tanqidiy tahlil, fanlararo yondashuv va empirik tadqiqotlar orqali rivojlanmoqda.

Zamonaviy islomshunoslikda Qur'on va hadislar tanqidiy tahlil qilinadi. Bu, avvalo, ularning tarixiy kontekstda qanday tushunilganini, qanday sabablar bilan nozil qilinganini, zamonaviy hayotda qanday tatbiq etilishi mumkinligini o'rganishni anglatadi. Shu orqali nafaqat matnlar, balki ular asosida shakllangan tafsirlar, fiqhiy qarorlar ham qayta ko'rib chiqiladi. Bu yondashuv ijtimod – ya'ni yangicha fikrlash, masalaga yangicha yondashish tamoyiliga asoslanadi.

Bugungi kunda islomshunoslik nafaqat dinshunoslik, balki sotsiologiya, tarix, madaniyatshunoslik, psixologiya, siyosatshunoslik, antropologiya kabi fanlar bilan chambarchas bog'langan. Masalan, biror diniy g'oyaning jamiyatga ta'sirini o'rganishda faqat diniy asoslar yetarli emas. Shu sababli sotsiologik so'rovlar, statistik ma'lumotlar, tarixiy voqealarning tahlili, siyosiy qarashlar ham tadqiqotga jalb qilinadi.

Islomshunoslikda Qur'on va hadis matnlarini to'g'ri talqin qilish uchun tilshunoslikka alohida e'tibor qaratiladi. Arab tili grammatikasi, lug'aviy o'zgarishlar, tarixiy-dialektal tafovutlar hisobga olinadi. Masalan, Qur'ondagi ayrim so'zlarning o'sha davrdagi ma'nosi bilan bugungi kunda xalq tushunadigan ma'no o'rtasida tafovut bo'lishi mumkin. Bu esa noto'g'ri talqinlarga olib kelishi mumkin. Shu bois, zamonaviy islomshunoslar semantik va kontekstual tahlilni chuqur qo'llaydilar.

Islomshunoslikda hadislar va boshqa diniy matnlar tarixiy asosda o'rganiladi. Ya'ni, bu matnlar qanday tarixiy muhitda paydo bo'lgan, qanday shaxslar orqali rivoyat qilingan, ularga bo'lgan ishonchlilik darajasi qanday – degan savollar tahlil qilinadi. Bu metod hadis ilmi, isnod zanjiri, raviylar haqida to'liq ma'lumot beruvchi "ilm ar-rijol" (shaxslar ilmi)ga tayangan holda amalga oshiriladi.

Zamonaviy islomshunoslik faqatgina kitob va maqolalarga bog'lanib qolmaydi. Bugungi kunda ilmiy natijalarni ommaga yetkazish uchun podkastlar, YouTube kanallari, ijtimoiy tarmoqlarda sahifalar, raqamli kutubxonalar faol qo'llanilmoqda. Bu orqali diniy bilimlar keng ommaga yetkaziladi, shu bilan birga diniy noto'g'ri qarashlarning oldi olinadi. Zamonaviy islomshunoslik jamiyatdagi diniy holatni empirik, ya'ni amaliy tadqiqotlar orqali o'rganishga intiladi. Masalan, yoshlar orasida diniy ong darajasi, masjidga qatnashish sabablari, diniy ta'limga bo'lgan ehtiyoj, radikal qarashlarga moyillik kabi ko'plab masalalar so'rovnomalar, intervyular orqali aniqlanadi. Bu metodologiya esa islomshunoslikni amaliy fan sifatida yanada rivojlantiradi. Zamonaviy islomshunoslik alohida hodisa yoki matnni o'rganish bilan cheklanmaydi. U diniy, ijtimoiy, siyosiy va madaniy omillarni yagona tizimda ko'rib chiqadi.

Misol uchun, biror hududda radikal qarashlar kuchaysa, bu faqat diniy sabablarga emas, balki iqtisodiy tengsizlik, ijtimoiy adolatsizlik, siyosiy bosim kabi omillarga ham bog'liq bo'lishi mumkin. Shunday tahliliy qarashlar islomshunoslikni ijtimoiy fanga aylantiradi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy islomshunoslik bu faqat diniy bilim emas, balki keng ijtimoiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lgan fandır. U nafaqat diniy qadriyatlarni tushunishga, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga, inson huquqlarini hurmat qilishga, ekstremistik g'oyalarning oldini olishga, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun zamonaviy islomshunoslikni rivojlantirish, bu sohada yetuk mutaxassislar tayyorlash, ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish har bir musulmon jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi lozim.

REFERENCES

1. Abdullaev A. Islom tarixi va nazariyasi. – Toshkent: “Sharq”, 2019. – 256 bet.
2. (125–138-betlar: zamonaviy islomshunoslik yondashuvlari)
3. Xo'jayev M. Islomshunoslik asoslari. – Toshkent: “Fan”, 2020. – 198 bet.
4. (95–110-betlar: zamonaviy islomshunoslikning dolzarbligi)
5. Mahmudov R. Zamonaviy dunyoda islom va ilm. – Samarqand: “Zarafshon”, 2021. – 184 bet.
6. (60–90-betlar: ilm-fan va din munosabati)
7. Haydarov J. Islomda tafakkur va tajdid masalalari. – Toshkent: “Movarounnahr”, 2018. – 230 bet.
8. (150–170-betlar: yangilanish g'oyalari va tafsirlar)
9. Muhammadyusuf M. Islom manbalarining tahliliy o'rganilishi. – Toshkent: Islom sivilizatsiyasi markazi, 2022. – 210 bet.
10. (85–105-betlar: Qur'on va hadisni zamonaviy yondashuv bilan o'rganish)
11. Jo'rayev S. Zamonaviy islom tafakkuri. – Buxoro: “Ilm Ziyo”, 2020. – 176 bet.
12. (100–125-betlar: zamonaviy tafsir va falsafiy qarashlar)
13. Rasulov H. Islom va zamonaviylik. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2017. – 190 bet.
14. (70–90-betlar: ijtimoiy hayotda islomning o'rni)
15. To'xtayev N. Milliy g'oya va islomiy qadriyatlar. – Toshkent: “Akademnashr”, 2021. – 168 bet.
16. (115–135-betlar: islomshunoslikda qadriyatlar masalasi)
17. G'ulomov A. Markaziy Osiyoda islom va madaniyat. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2016. – 205 bet.
18. (140–165-betlar: zamonaviy o'zbek jamiyatida islomning ta'siri)
19. Ortiqov I. O'zbekiston va islomiy uyg'onish. – Toshkent: “Yangi asr”, 2022. – 200 bet.
20. (120–145-betlar: mustaqillikdan keyingi davrda islomshunoslikning rivoji)